

IBLICTER
SHTETIT

811-31
TK14

**ISMAIL
KADARE**

**EMBLEMA
E DIKURSHME**

TREGIME E NOVELA

891.P. 1-32

SEZONI DIMËROR I KAFE «RIVIERËS»

Si zakonisht, zbrita nga autobusi urban duke u hedhur dhe kalova udhëkryqin plot me njerëz, pothuajse me vrap. Gjithmonë më pëlqen kur shoferi e hap derën pak më përpara se autobusi të ndalojë, kështu që ti ke mundësi të hidhesh në trotuar dhe pastaj, po me atë ritëm të shpejtë, të ecësh më tutje. Ora e madhe shënonte shtatë pa katër minuta. Njerëzit shpejtonin nga të gjitha anët nëpër stacionet e autobusëve. Unë ngrita jakën e pardës, së. Në ajër kishte shumë lagështirë dhe mjegulla ishte ulur gjer në nivelin e tarracave të apartamenteve. Duke kaluar udhëkryqin tjetër, unë përhëndeta me dorë, si zakonisht, policin, bëra dhjetë hapat e zakonshëm përbri dyqanit të remontit të frigoriferëve, katër hapa nga e majta, kthesë e fortë, stop, përpara meje kafe «Riviera», qendra ime e punës. Isha i gëzuar. Ky ishte një gëzim pa shkak, ishte thjesht gëzimi që të shkakton mëngjesi. Një gëzim i tillë të vjen nga një gjë e vogël dhe po aq shpejt të prishet nga një gjë e vogël. Ndoshta shkak-tari i gëzimit tim ishte ai shoferi, që e hapi derën e

autobusit tri sekonda përpara se të ndalonte. Sidoqoftë unë isha i gëzuar dhe as që e mendoja se kjo ditë dhjetori, që po fillonte në mënyrë kaq normale, do të ishte për mua një ditë e jashtëzakonshme, plot tension dhe në mbarim të kësaj dite unë do të isha një i papunë, i cili shkon të sqarojë në Komitetin e Partisë shkaku e largimit të tij nga puna.

Shtyva derën prej xhami të kafes dhe u futa brenda. Dy pastrueset po rregullonin ndenjëset dhe po vinin tavllat e duhanit nëpër tryeza. Radioja po jepte lajmet. Te banaku aparati i ekspresit që po nxehej, bënte një zhurmë të këndshme. Banakierja po numëronte paqetat e cigarëve.

— Mirëmëngjes! — përshëndeta.

— Mirëmëngjes!

Në kuzhinë ishte nderur drita. Vinte një erë bis-kotash të porsapjekura. Vura pëllëmbët e duarve mbi sipërfaqen e nikeluar të ekspresit dhe nisa të vërshtëlleja.

— Qenke në qejf, — tha banakierja.

— Ç'ti bësh.

— Rini, mo.

U hap dera dhe hyri si gjithnjë me nxitim kamerierja tjetër, mbështjellë me fëshfëshe.

— Qyqja, sa kam vrapuar. S'donte çuni ta çoja në çerdhe. Ma plasi shpirtin!

Ajo shkoi nga kuzhina të zhvishej. I hoqa duart nga ekspresi dhe shkova dhe unë pas saj.

— Mirëmëngjes, teto Naja! Mirëmëngjes, Diri!

— Mirëmëngjes, bir!

— Mirëmëngjes! — tha Diri.

Diri është më e reja dhe më simpatikja në kolektivin tonë. Porsa i ka mbushur të gjashtëmbëdhjetat, megjithatë bën kafe të mrekullueshme.

— Si ishte filmi mbrëmë? — pyeti ajo.

— Hata.

Diri ka sy të bukur.

— Shkojmë sonte bashkë? — i thashë.

Diri qeshi. Kështu qesh gjithmonë kur i them ndo-
një gjë të tillë.

— Mos e ngacmo gocën, shejtan! — tha teto Naja.

Kur kemi turnin e dytë, Dirin vjen e merr natën
vëllai i madh ose nëna.

Vesha xhaketën e bardhë të shërbimit dhe dola te
banaku. Kafeja hapej pas dhjetë minutash. Pastrueset
po vendosnin tavllat e fundit. Ekspresi pothuajse qe
nxehur plotësisht. Radioja jepte muzikë të lehtë, të
gëzueshme.

Zakonisht në këtë kohë më pëlqen të mbështet
mjekrën në pëllëmbë dhe të vështroj ndenjëset e zbra-
zëta. Zbraztësia e tyre nuk të shkakton boshllëk në
shpirt. Përkundrazi. Kjo vjen ndoshta sepse e di që do
të kalojë pak kohë dhe ato do të mbushen. Në to do të
ulen gjithfarë njerëzish.

Tre muaj më parë, kur unë erdha për herë të
parë këtu, jo më si klient i zakonshëm, por si një nje-
ri që kërkon të punojë dhe ka me vete një vërtetim
nga zyra e punës e Komitetit Ekzekutiv, më kujtohet se
më bënë përshtypje karriget. Vetëm se ato ishin karri-
ge verore. Porsa kishte filluar të binte një shi i imët
dhe kamarieri bashkë me pastrueset po mblidhnin karri-
get dhe tryezat e vendosura përjashta, në trotuarin e
gjerë përpara kafes. Ishte dita e fundit që shërbehej
përjashta. Unë vështroja si mblidhnin karriget e lehta
prej alumini dhe plastmasi, si i vendosnin njëra mbi
tjetrën, të verdha, të kuqe, të kaltra, ngjyrë kremi.
dhe pastaj i çonin diku, prapa perdes, prapa bana-
kut.

— Ja, na erdhi dhe dimri, — tha kamarieri, kur
më vuri re. Unë isha futur nën tendën verore prej do-
ku, për t'u mbrojtur nga pikat e shiut. Ngrita supet,
pa ditur ç'ti thosha. Te tenda u fut dikush me vrull.

— E, të zuri shiu? — tha kamarieri, që, siç duket,
e njihte.

— Lëre, dreqin.

— Mos ta prishi gjë pikturën?

— Jo. E mbulova me kohë.

Tani vura re që i porsaardhuri mbante në një rëndë dorë kavaletin dhe në tjetrën një kuti, siç duket kutinë e bojërave.

— A ka ndonjë vend në kafe ku ta lë kavaletin? — pyeti piktori.

— Po si s'ka? — tha kamerieri.

— Ndoshta hap koha nesër dhe vij e vazhdoj.

— Lëre sa të duash, — tha kamerieri, — te ne s'pëson gjë.

— Ç'pikturoni? — e pyeta piktorin.

— Udhëkryqin, — tha ai. — Në perspektivë pallatet e reja që po ndërtohen. Po të hapë koha ndonjë javë, mund ta mbaroj.

Piktori u fut brënda.

— Ka dhjetë ditë që pikturon këtë rrugën tonë, — tha kamerieri, duke hequr dy karriget e fundit. — Rri tek ai vendi, ja, atje, dhe punon, punon gjithë paraditen. As që i bëhet vonë se përbri kalojnë njerëz dhe të gjithë ndalojnë dhe e vështrojnë. Njeri i çuditshëm.

— A është përgjegjësi brenda? — pyeta unë.

— Përgjegjësi? Brënda është. Ç'e do?

— Dua të hyj në punë këtu.

— A, ti je ai kamerieri i ri që do na vijë?

Ai hapi sytë sikur të mos e besonte se unë isha ai kamerieri i ri «që do na vijë» dhe pastaj mbloshi buzët i habitur.

Ky gjest që bëri për mua i njohur. Që atë ditë, kur, pasi mbarova shkollën e mesme, unë shfaqja dëshirën të punoja si kamerier në ndonjë kafe, gjersa të më dilte e drejta e studimit për në universitet, ky gjest më ndiqte kudo. Vura re se këtë gjest njerëzit e bëjnë pak a shumë njëllë, sikur t'ua ketë mësuar të gjithëve një regjisor. I pari e bëri atë gjest babai im.

Kamerier?! Secili e thoshte këtë fjalë me një nuancë të veçantë. Kamerier? Çudi! Kamerier? Ashtu? Interesant! Kamerier? Stop. Kamerier. Unë vendosa,

s'e luan as topi. Të them të drejtën, ndoshta nuk do të kisha vendosur sikur njerëzit të mos më bënin kaq shumë presion.

— Kamerier? — vazhdonte të thërriste babai si i xhindosur. — Domethënë prandaj luftuam ne, që të na bëhen djemtë kamerierë, kurse ca birbo borgjezësh qëllon që bëhen inxhinierë e doktorë. — (Babai, kur nxehej, e humbte logjikën.) — Domethënë që djali im t'u shërbejë atyre në tryezë, t'u çojë konjak, t'u çojë kafe, t'u çojë tooorta. Si e doni? Me shumë, me pak, ekspres, allaturka. Shërbeju, shërbeju borgjezëve.

— Unë do t'i shërbej popullit dhe jo borgjezëve, — thashë me një ton pompoz. — Puna është nder.

— Aha, paske mësuar dhe citate! Bravo! Bravo!

Që nga ajo ditë babai nuk shkeli më në kafe «Riviera». Kur dëgjon në bisedë e sipër që përmendet ajo, i prishet gjaku. Do që ta bësh me nerva, thuaj që në «Riviera» e bëjnë kafënë të mirë, ose që bleva cigare në «Riviera». Aq më keq po i the se dje pasdite u takova me një shok dhe bëra një copë muhabet në «Riviera». Atëherë e bëre armik.

Kurse mua, puna këtu më pëlqeu që në fillim. Kafe «Riviera» është pothuajse në qendër të qytetit. Klientët që vijnë këtu, janë nga më të ndryshmit. Nuk është si «Parku», ku zakonisht ndalojnë vetëm shoferët, duke lënë përjashta makinat me motor të ndezur, ose «Kafe familjare», ku venë gjithmonë ca gra nevrrike që u bërtasin vazhdimisht fëmijëve, të cilët masakrojnë pa mëshirë tortat mbi mbulesën e tryezës, dhe ca burra të urtë që thonë vazhdimisht «të keqen babi», ose si «Bar Krimeja» ku mblidhen natën pijanecët dhe dezurnët e gazetave, ose «Bar Sahati» ku mblidhen pensionistët. Në kafën tonë hyn kushdo, duke filluar nga fshesaxhinjtë, që kthejnë ndonjë gotë fërnet para fillimit të punës e gjer te vajzat e viteve të fundit të gjimnazit. Këtu vijnë punëtorë të të gjitha turneve, studentë me libra në duar, çifte të rinjsh dhe pleqsh, tifoze sporti, letrarë të rinj; anëtarë të Komite-

tit Qendror, fshatarë me qeleshe dhe brekushe, doktorë, policë, aktorë teatri dhe ndonjë ministër. Në këtë rast përgjegjësi ynë bëhet i heshtur, i menduar. Ç'është e vërteta, ai nuk është servil, por nuk ka qejf ta kritikosh për asgjë. Koha gjatë së cilës ministri pi kafënë, atij i duket me siguri e gjatë, sa një shekull.

Kafeja është si deti, ka baticat dhe zbaticat e saj. Mua më pëlqen kur ajo është plot. Më pëlqen të rri te banaku, të vë dorën te mjekra dhe të dëgjoj zhurmurin e ngrohtë të sallës, të përbërë nga zëra, tingujt e radios, tringëllim gotash, të qeshura të mbytura, fishkëllima të lehta të ekspresit. Xhamat e mëdhenj janë të veshur me avull. Prapa xhamave duket si i deformuar nga avulli udhëkryqi, dritat e mëdha të hotelit përballë, të kuqe dhe të gjelbra, që shuhen e ndizen vazhdimisht, tabela e dyqanit të remontit të frigoriferëve dhe tabloja gjigante e mapos industriale. Kalojnë me një zhurmë të butë veturat, taksitë dhe autobusët urbanë. Nganjëherë avulli në xhama bëhet kaq i dendur, saqë hoteli, mapoja, udhëkryqi dhe makinat shkrihen si në një tablo të vetme, duke sajuar një pamje fantastike.

Por edhe mëngjeset kanë bukurinë e vet. Dashnorët vijnë zakonisht mëngjeseve. Ata zënë gjithmonë vendet më të thella prapa kthesës, dhe harrohen aty me orë të tëra. Kur ti u çon fërnetin ose limonadën, gjithmonë vetëm njëri prej tyre ngre kokën, kurse tjetri e ul.

Më pëlqejnë mëngjeset e dimrit, kur nuk bie shi, por ka mjegull të bardhë mbi qytet. Në mëngjese të tilla nuk të pëlqen të flasësh shumë dhe aq më pak të pëlqen të grindesh.

Atë mëngjes nuk kisha aspak ndër mend të grindesha me njeri. Kafja u hap në orarin e caktuar. Ekspresi qe nxehur. Salla ishte në rregull. Në orën nëntë e gjysmë erdhi si zakonisht përgjegjësi. U përshëndetëm si zakonisht ftohtë. Ai erdhi rrotull një copë herë, u fut nga kuzhina, për një kohë të gjatë

u mor me ca formularë, pastaj, pa thënë asgjë iku.

Marrëdhëniet e mia me përgjegjësën u acaruan keq një muaj më parë, kur unë kërkova që mbledhjen e kolektivit që të shqyrtonim çështjen e festimit të fejesave në kafenenë tonë.

Ditën e tretë që fillova punën në kafe, shërbeva për herë të parë në një fejesë.

Kur aty nga ora njëmbëdhjetë dikush porositi me telefon disa tryeza për «një gëzim», unë që bisedoja në telefon me të panjohurin, nuk e kuptova mirë se ç'donte të thoshte dhe e pyeta: «Çfarë gëzim, mor shok?» Ai, siç duket, u hutua dhe, në vend që të më sqaronte, më ngatërroi më keq. «Alo, përsërita unë, çfarë gëzim, mor shok». Sikur të mos qëllonte aty afër banakierja, do të ishim ngatërruar keq, po ajo e kuptoi menjëherë për se bëhej fjalë dhe e mori telefonin vetë. Kur mbaroi së biseduari, m'u kthye mua:

— Ka fejesë, — tha. — Nuk e kupton ç'domethënë gëzim?

— Gëzimi mund të jetë gjithfarësh, — thashë unë.

Ajo buzëqeshi, por mua nuk më pëlqente kjo grua. Në tonin e saj, në fjalët që thoshte, kishte gjithmonë diçka të hidhur, megjithëse ky hidhërim mezi dallohej.

— Ti qëllon të vish te ne në stinën e fejesave, — tha ajo. — Këtëj e tutje fejesa do të kemi pothuaj çdo ditë.

— E si bëhen këto fejesa? — pyeta.

— Ja, do të shikosh, — tha ajo dhe buzëqeshi prapë, me një buzëqeshje që ia drejtonte më tepër banakut, sesa atij që bisedonte.

Pas një ore ata erdhën. I pari hyri një djalë i shkurtër, i shëndoshë, flokëkaçurrel, i veshur me pardësy prej stofi. Ai erdhi me hapa të shpejtë te banaku.

— Shoko, kemi porositur disa tryeza, një orë më parë, për një... rast.

— Si urdhëron, — i thashë unë, — ja ku i keni.

Ai u bëri me shenjë të tjerëve që po hynin njëri pas tjetrit. Mua m'u ngjall ajo kureshtje e zakonshme që i ngjallet çdo njeriu në raste dasmash. Të shohim si do të jetë nusja. Si do të rrijë në tryezë. Por ata hynë të gjithë dhe filluan të uleshin me zhurmë nëpër ndenjëset dhe nuk e kuptova dot kush ishte nusja. Nja dy gra me buzë të kuqe nuk m'u dukën si nuse. Dy të tjerat ishin gra të shkuara në moshë.

— Ku është nusja? — pyeta unë banakieren.

Ajo qeshi.

— Zakonisht nusja dhe dhëndri nuk vijnë, — tha. — Shpeshherë qëllon që vjen dhëndri, ka dhe raste kur vijnë të dy, por zakonisht nuk vijnë.

Unë bëra një gjest habie.

— Varet nga familjet, — tha ajo. — Për shembull, këta...

Ai kaçurreli i shkurtër, që unë në fillim e mora për dhëndrin, më bëri një shenjë. Unë shkova te tryezat dhe prita në këmbë porosinë e tyre.

— Katër liqere, gjashtë konjakë, torta për të gjithë, limonadë, në fund kafe për të gjithë.

Unë bëra një shenjë me kokë dhe u largova.

Që nga banaku fillova të vështroja me vërejtje atë grumbull njerëzish që atë ditë kishin bërë një mblidhje dhe tani po festonin mbarimin me sukses të saj. Ishte vështirë të dalloje njerëzit e burrit nga të nuses. Në krye të vendit kishin vënë një plak të dobët, me një qeleshe të vogël, të bardhë mbi kokë. Plaku nuk fliste fare dhe dukej sikur vazhdimisht i vinte gjumë. Dy gratë me buzë të kuqe mbanin gjallë bisedën. Ato kishin zëra të ngjirur dhe nervozë. Kaçurreli, që, me sa dukej, ishte më i shkathëti midis tyre, u zgjaste herë pas here paqetën dy burrave të vrenjtur, veshur me kostume dopiopet, siç i qepnin shumë vite më parë. Një djalë flokëzbërdhulur punonte, siç dukej, në ndonjë fermë, sepse fytyrën edhe xhakëtën kadife ia